C/2024/4052

12.7.2024

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Zaščita demokracije pred dezinformacijami

(mnenje na lastno pobudo)

(C/2024/4052)

Poročevalca: **John COMER**

in Carlos Manuel TRINDADE

Svetovalca	Frank ALLEN (za g. COMERJA) Paulo PENA (za g. TRINDADEJA)
Sklep plenarne skupščine	13.12.2023
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	4.4.2024
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	24.4.2024
Plenarno zasedanje št.	587
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	161/0/2

1 Sklepi in priporočila

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) izraža zaskrbljenost zaradi obsega in širjenja dezinformacijskih kampanj po Evropski uniji pred volitvami leta 2024. To mnenje je nadaljevanje njegovih prejšnjih mnenj o akcijskem načrtu proti dezinformacijam ([1]) ([2]).

1.2 Poziva evropske institucije, naj nujno razmislijo o dejavnikih, ki še vedno omogočajo, da dezinformacije in napačne informacije ogrožajo svobodo javnega govora in ustvarjajo polarizirano razpravo, v kateri sovraštvo prevlada nad dejstvi.

1.3 Predlaga, da Evropska komisija, Svet in vse države članice izvajajo večplastno strategijo, s katero bi okrepili vse dosedanje ukrepe za boj proti dezinformacijam in pravila o preprečevanju uporabe organiziranih lažnih identitet na digitalnih platformah. Državljani bi morali imeti možnost, da se sami odločijo, kako bodo uporabljali družbene medije in digitalne platforme, ne da bi bili podvrženi metodam sedanjega monopola „nazorovalnega kapitalizma“ ([3]). S skupnim ukrepanjem bi morali ohraniti kakovost in pluralizem, ki ju novinarji potrebujejo za to, da so prvi branik pred dezinformacijami.

1.4 Glede na to, da imamo na voljo vsa tehnološka sredstva za boj proti dezinformacijam, je potrebna jasna strategija, ki bi zajela vse različne nevarnosti, s katerimi se soočamo na spletu, dezinformacije, hibridne grožnje in kibernetsko varnost. Jasno strategijo je treba sprejeti ob polnem spoštovanju naših temeljnih demokratičnih vrednot, tudi svobode izražanja. Zasebni interesi ne smejo zasenčiti javnih.

([1]) UL C 228, 5.7.2019, str. 89.
([2]) UL C 152, 6.4.2022, str. 72.
([3]) Zuboff, S., *The Age of Surveillance Capitalism – The fight for a human future at the new frontier of power*, Profile Books Ltd, 2019.

1.5 Poziva Evropsko komisijo, naj poskrbi, da bodo informacije na voljo kljub krizi medijskega poslovnega modela. Vse študije kažejo, da ima Evropa težave na področju pluralizma medijev ([4]). Nujen prvi korak, da pluralizem ne bi bil odvisen od strogih tržnih pravil, je opredelitev novinarstva kot evropske javne dobrine, kakor predlaga UNESCO ([5]). Uredniška svoboda novinarjev ter njihova varnost in dostop do virov informacij so bistvenega pomena.

1.6 Poziva, da se po temeljiti analizi javnih politik v zvezi s financiranjem medijev sprejmejo zakonodajni ukrepi za ustrezno financiran in neodvisen sistem javnih medijev. Za ohranjanje pluralizma je potrebno tudi ščititi pravice neodvisnih medijev.

1.7 Zato Evropski komisiji priporoča, naj preuči izvedljivost uvedbe javnega evropskega informativnega kanala, ki bi bil na voljo na različnih platformah in v vseh nacionalnih jezikih, imel neodvisno uredniško politiko in vsem evropskim državljanom omogočal dostop do informacij, ki jih potrebujejo za sprejemanje informiranih odločitev.

1.8 Evropsko komisijo poziva, naj pripravi načrt za kakovostno lokalno in regionalno obveščanje.

1.9 Zavzema se za sprejetje instrumentov, ki spodbujajo sodelovanje med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi informativnimi mediji v Evropi.

1.10 Poziva Evropsko komisijo, naj oceni učinek sedanjih predpisov, ki veljajo za družbene medije in digitalne platforme v zvezi z dezinformacijami, ter sprejme potrebne zakonodajne ukrepe za njihovo učinkovitost.

1.11 Meni, da je treba pregledati veljavne predpise v zvezi s ciljno usmerjenim oglaševanjem, hkrati pa zahteva dodatno zaščito, ko gre za zbiranje podatkov o posameznikih. Pri prihodnjih revizijah zakonodaje o varstvu podatkov je treba upoštevati zbiranje osebnih podatkov v družbenih medijih in na digitalnih platformah, ki v mnogih primerih poteka brez informirane privolitve njihovih uporabnikov.

1.12 Poziva Komisijo in Parlament, naj digitalna podjetja pozoveta k objavi seznamov vseh vrst podatkov o uporabnikih, ki se zbirajo v družbenih medijih/na platformah. Če ni mogoče doseči, da bi podjetja to počela prostovoljno, bi morala EU sprejeti zakonodajo za zaščito državljanov.

1.13 Predlaga, naj zakonodaja EU vključuje poglavje o svobodi izbire glede zasnove algoritmov. Državljani bi morali imeti možnost, da se z značilnostmi algoritmov strinjajo ali jih zavrnejo. Pravice intelektualne lastnine podjetij in temeljne pravice državljanov bi morali uravnotežiti tako, da bi vsi družbeni mediji/platforme svojim uporabnikom omogočili uporabo različnih algoritemskih možnosti. Ustanove družbenega pomena bi morale imeti možnost, da tem mrežam/platformam predlagajo drugačno zasnovo algoritmov, ki bi lahko nudili drugačen model organizacije pretoka informacij, oglaševanja in zbiranja podatkov.

1.14 Predlaga, naj Komisija določi pravila za odpravo večnega problema manipuliranja z identiteto na digitalnih platformah. Identifikacija botov tujega izvora in botov, ki se izdajajo za osebe, bi morala biti pravna zahteva.

([4]) https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor-2023/.

([5]) „Javne dobrine so na splošno opredeljene kot storitve ali dobrine, ki so na voljo vsem v družbi brez izključevanja. Zajemajo zdravstveno varstvo in izobraževanje (in podporne ustanove), ceste, uličnо razsvetljavo in parke. Vsi državljani imajo dostop do javnih dobrin in/ali imajo od njih koristi. Javne dobrine so večinoma drage in njihov finančni donos je majhen. Nudenje dostopnih javnih dobrin običajno ni dobičkonosno, vendar pa celotna družba priznava in ceni njihovo koristnost.“ https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380618.

1.15 Priporoča, naj Komisija predlaga sklop pogojev za dostop do družbenih medijev in digitalnih platform, ki bodo omejili uporabo lažnih identitet, ne da bi pri tem ogrozili pravici do anonimnosti in zaščite žvižgačev, ki ju zagotavlja veljavna evropska zakonodaja. To naj bo del celovitih prizadevanj za medijsko pismenost, kulturo in demokracijo, ne le na vseh ravneh izobraževanja, temveč tudi za vse starostne skupine in manjšine. Na Finskem so orodja za spodbujanje kritičnega razmišljanja sestavni del izobraževalnega sistema od vrtca do zaključka visokošolskega izobraževanja. To mlade pripravlja na boj proti dezinformacijam iz vseh virov. Tak sistem bi morali uporabljati po vsej EU.

1.16 Poziva k študiji, v kateri bi zajeli in analizirali sedanjo raven monetizacije dezinformacij v družbenih medijih in na digitalnih platformah. Zakonodaja EU ne bi smela dopuščati, da se z manipulacijo in sovražnim govorom ustvarja dobiček.

1.17 Opozarja Evropsko komisijo in Svet, da so dezinformacije tudi posledica političnega zanemarjanja. Že desetletja smo priča stalnemu povečevanju neenakosti v dohodkih, bogastvu in ozemlju, kar vodi v razkrajanje družbe in nastanek ločenih skupnosti, katerih prepričanja se krepijo z uporabo lastnih mrež in posebnih digitalnih omrežij. Ranljive osebe, ki so zaradi tega razvoja na slabšem, so lahko hitro žrtve nekaterih vrst dezinformacij. Priporoča okrepitev vseh politik EU za reševanje tega problema.

1.18 Evropske organe opozarja, da je treba nujno oceniti tveganja odvisnosti, ki jo družbeni mediji in digitalne platforme ustvarjajo v ranljivih skupinah naših družb, ter urediti komercialno uporabo umetne inteligence in algoritmov, da tega tveganja ne bi povečali.

2 **Uvod**

2.1 Dezinformacije je mogoče opredeliti kot lažne, netočne ali zavajajoče informacije, ki so bile namerno ustvarjene in se namenoma širijo, da bi zavajale javnost in vplivale na javno mnenje. Napačne informacije se lahko opredelijo kot lažne ali netočne informacije, vključno z govoricami, ki se širijo brez zlonamernih namenov.

2.2 Dezinformacije na spletu močno ogrožajo demokratične sisteme držav. Krhajo zaupanje v institucije in medije ter škodujejo demokraciji. Zaradi dezinformacij na spletu začnejo nekateri ljudje verjeti v bizarne zarote.

Nova vprašanja

2.3 Z razmahom umetne inteligence so se razvile nove oblike dezinformacij in napačnih informacij, in sicer z uporabo umetne produkcije, manipulacije in spreminjanja podatkov in multimedijskih vsebin z avtomatiziranimi sredstvi, zlasti algoritmi umetne inteligence, z namenom zavajanja in spreminjanja prvotnega pomena.

2.4 Globoki ponaredki uporabljajo učinkovite tehnike strojnega učenja in umetne inteligence za manipuliranje in ustvarjanje vizualnih in zvočnih vsebin, ki lahko s širjenjem lažnih novic, prevar in finančnih goljufij namerno zavajajo na milijone ljudi.

2.5 Dezinformacijske zgodbe je včasih mogoče opredeliti kot lažne novice, ki se uporabljajo za propagando in so ustvarjene z namenom zavajanja in spodkopavanja demokratičnih standardov.

2.6 Pogosto se uporabljajo za diskreditacijo nasprotnih stališč z namernim napačnim prikazovanjem in spodbujanjem lažnih teorij zarote.

2.7 Prepričevanje ljudi, da začnejo verjeti v neresnične stvari, je najočitnejši način, kako dezinformacije izkrivljajo in spodkopavajo demokratično razpravo.

2.8 Dezinformacije in napačne informacije niso nov pojav, so pa družbeni mediji korenito spremenili način njihovega širjenja.

2.9 Dezinformacije se uporabljajo za spodkopavanje integritete in kompetenc demokratičnih družb, vlad in javnih osebnosti.

Politični vplivi

2.10 Dezinformacije so eno od glavnih orodij zagovornikov avtokratskih režimov v sedanjem političnem boju z zagovorniki demokracije in svobode. V zgodovini vojskovanja je ena od vpletenih strani vedno uporabljala t. i. protiinformacije, da bi v družbi, ki podpira nasprotnika, ustvarila nestrinjanje, šibkost ali dvom.

2.11 Množičen proces razširjanja dezinformacij, s katerim se trenutno soočajo demokratični režimi in v katerem se uporablja najnaprednejša komunikacijska tehnologija, je del iste logike in ima enak cilj – zmaga zagovornikov avtokracije nad zagovorniki demokracije.

2.12 Proti demokraciji delujejo skrajno desničarske sile in druge vrste skrajnežev. Demokracijo torej dandanes ogrožajo tisti, ki ne spoštuje liberalne demokracije, mednarodnih odnosov, ki jih ureja Ustanovna listina Združenih narodov, človekovih pravic, evropskega povezovanja, socialne države in konvencij Mednarodne organizacije dela. Ti akterji, ki jih včasih podpirajo avtokratske države, se vmešavajo v demokratične volitve in jim škodujejo.

2.13 Boj proti dezinformacijam je zato med najpomembnejšimi frontami današnjega širšega boja med zagovorniki svobode in demokracije ter avtokratskimi političnimi silami. Če želimo, da v tej odločilni bitki zmaga demokracija, je treba odločno ukrepati, potrebna pa so tudi precejšnja sredstva.

Boj proti dezinformacijam

2.14 Da bi se demokratične države lahko borile proti grožnji dezinformacij, morajo odločno podpreti strategije za medijsko pismenost, ki lahko državljanom, zlasti mladim in starejšim, omogočijo, da razlikujejo med informacijami, pridobljenimi z metodo empiričnega skepticizma, in teorijami zarote, ki spodkopavajo zaupanje javnosti.

2.15 Po vsem svetu se demokracije soočajo z valom dezinformacij in operacij tujega vmešavanja, ki bi lahko destabilizirale demokratične institucije in poglobile delitve v družbi ter s tem omajale zaupanje državljanov v demokratične institucije.

2.16 Nepoštene osebe ustvarjajo lažne identitete v družbenih medijih, da bi se osredotočile na določene skupine (npr. določene rasne skupine ali ljudi določene spolne usmerjenosti) ter ustvarile družbene delitve in konflikte.

2.17 Troli pogosto posegajo po verbalnem nasilju in sovražnem govoru, pri čemer rasističen ali mizoginističen govor uporabljajo za namerno povzročanje nemirov in polarizacije v demokratičnem procesu.

2.18 V raziskavi Eurobarometer iz leta 2018 je 83 % anketirancev navedlo, da lažne novice ogrožajo demokracijo, in izrazilo posebno zaskrbljenost zaradi namernih dezinformacij, katerih cilj je vplivati na volitve in politike priseljevanja.

2.19 Dezinformacije v zvezi z vsemi vrstami manjšin so resen problem v številnih državah članicah.

2.20 Veliko dezinformacij je usmerjenih v ljudi in skupine z namenom krepitve njihovih ideoloških prepričanj. Razširjevalci dezinformacij pogosto preučijo zgodovino internetnega iskanja posameznikov, da ugotovijo, kakšne so njihove želje in prepričanja.

2.21 Dezinformacijske kampanje lahko pripravijo tudi vlade. Ruska vlada je v vojni proti Ukrajini izvedla dezinformacijsko kampanjo. Teorije zarote o pandemijiCOVID-19 in manipuliranje z informacijami med referendumom o izstopu Združenega kraljestva iz EU so povzročili dezinformiranje in lažne diskurze, ki so privedli do splošnega zmanjšanja zaupanja v demokratične institucije.

2.22 V ZDA so dezinformacije, ki jih je Donald Trump širil glede volitev leta 2020, ko je trdil, da so mu ukradli zmago, povzročile resne politične zaplete.

2.23 Socialne platforme in različni regulativni organi niso uspešni pri nadzoru nad dezinformacijami in napačnimi informacijami na spletu. EESO predlaga, naj Komisija preuči, kako rešiti ta problem, tudi z zakonodajnimi ukrepi.

3 **Splošne ugotovitve**

3.1 Demokracija v EU se sooča z velikimi izzivi, od naraščajočega ekstremizma in vmešavanja v volitve do hibridnih groženj.

3.2 Evropska opazovalnica digitalnih medijev (EDMO), ki bi jo bilo treba okrepiti, deluje kot vozlišče za preverjevalce dejstev, akademike in druge povezane deležnike ter je neodvisna od javnih organov, tudi Komisije. Njen cilj je izboljšati odkrivanje dezinformacij na spletu in državljanom omogočiti, da se nanje odzovejo.

3.3 EU je leta 2020 začela izvajati akcijski načrt za evropsko demokracijo, ki mu je leta 2023 sledil sveženj za obrambo demokracije.

3.4 Glavni namen teh predlogov je okrepiti zmogljivosti v državah članicah za obravnavanje tveganj za volitve, dezinformacij in kibernetskih groženj.

3.5 Akt o digitalnih storitvah se za zelo velike socialne platforme uporablja od avgusta 2023, za vse platforme pa od februarja 2024. Z določitvijo jasnih in sorazmernih pravil varuje potrošnike in njihove temeljne pravice na spletu. Njegov cilj je ublažiti sistemska tveganja, kot so manipulacije s podatki ali dezinformacije.

3.6 Tudi evropski akt o svobodi medijev je pozitiven poskus Komisije, da bi uredila pluralizem medijev in svobodo obveščanja v času, ko kriza poslovnega modela medijev ogroža novinarstvo in njegov način preverjanja dejstev. Zagovarjanje uredniške svobode novinarjev, zaščita njihove pravice do dostopa do virov informacij ter njihove integritete, kakor tudi njihova varnost so bistveni vidiki ščitenja svobode obveščanja, ki jo mora Evropska unija vedno zagotavljati.

3.7 Svobodno in neodvisno novinarstvo bi bilo treba razglasiti za evropsko javno dobrino, saj omogoča svobodno javno razpravo in informirane odločitve posameznikov.

3.8 EESO meni, da vsi ti predlogi prinašajo napredek v boju proti dezinformacijam. Vprašljivo pa je, ali so dovolj daljnosežni za rešitev problema.

4 **Posebne ugotovitve**

4.1 *Javni mediji*

4.1.1 EU še vedno nima skupnega „javnega mnenja“, ki bi zajemalo skupno razpravo o politikah, ki vplivajo na vse države članice. Brez tega je evropski projekt izpostavljen nacionalistični pristranskosti. Oblikovanje močne, skupne in pregledne javne razprave, ki se bo izogibala stereotipom, bi moralo biti eden naših ciljev za prihodnost. Prvi korak bi lahko bila podpora vseevropskim, večjezičnim informacijskim kanalom.

4.1.2 Javni mediji so bistvenega pomena. Biti morajo javno financirani in neodvisni od vsakokratne vlade. V avtoritarnih režimih je to lahko problem. Neodvisni mediji so nujni tudi za ravnovesje pri javnih komentarjih in političnih vprašanjih. Svojo vlogo imajo tudi tradicionalni mediji.

4.2 *Sodelovanje državljanov in civilne družbe v boju proti dezinformacijam*

4.2.1 Napačne informacije in dezinformacije so usmerjene predvsem v ljudi, ki se čutijo odtujeni od družbe. Zgraditi moramo pravičnejšo in bolj uravnoteženo družbo, v kateri se ljudje počutijo del resnične skupnosti, ter zmanjšati socialna in gospodarska razhajanja v naši družbi.

4.2.2 EESO se strinja s Komisijo, da morajo v celovitem odzivu na dezinformacije dejavno sodelovati tudi organizacije civilne družbe, tudi EESO.

4.2.3 Zaradi izjemno negativnega/uničujočega učinka napačnih informacij na evropsko civilno družbo se bo EESO nenehno boril proti temu. EESO bo vse ekonomske in socialne odbore držav članic pozval, naj tudi oni v svojih državah dejavno sodelujejo pri teh ukrepih za demokracijo in proti dezinformacijam.

4.3 *Platforme in algoritmi*

4.3.1 Platforme družbenih medijev ne sprejemajo dovolj ukrepov za odstranjevanje dezinformacij. Upoštevati je treba vrsto regulativnih področij.

4.3.2 Podjetja, ki so ponudniki družbenih medijev, je treba prisiliti k objavljanju točnih informacij o naročnikih oglasov. Dodatno je treba urediti tudi ciljno usmerjeno oglaševanje.

4.3.3 Družbeni mediji in platforme bi morali pridobiti informirano privolitev svojih uporabnikov za zbiranje podatkov. Zbiranje osebnih podatkov v družbenih medijih in na digitalnih platformah brez informirane privolitve njihovih uporabnikov bi morali organi obravnavati kot pravno težavo. Digitalna podjetja bi morala javno objaviti seznam vseh vrst podatkov o uporabnikih, ki jih zberejo družbeni mediji/platforme.

4.3.4 Državljani bi morali imeti tudi možnost, da se z značilnostmi algoritmov strinjajo ali jih zavrnejo. Pravice intelektualne lastnine podjetij in temeljne pravice državljanov bi morali uravnotežiti tako, da bi vse platforme svojim uporabnikom omogočile uporabo različnih algoritemskih možnosti. Ustanove družbenega pomena bi morale imeti možnost, da tem platformam predlagajo drugačno zasnovo algoritmov, ki bi lahko nudili drugačen model organizacije pretoka informacij in zbiranja podatkov.

4.3.5 Identifikacija botov tujega izvora in botov, ki se izdajajo za osebe, bi morala biti pravna zahteva. Bistveno je odstraniti neavtentične račune in primere izdajanja se za nekoga drugega.

4.3.6 Anonimni spletni računi ne bi smeli biti dovoljeni, razen v primerih, ko se s tem jamčijo temeljne pravice, kot sta spoštovanje zasebnega življenja ter varstvo osebnih podatkov na podlagi tolmačenja evropske zakonodaje s strani Sodišča Evropske unije.

4.3.7 Uporabniki digitalnih platform bi lahko imeli možnost uporabe anonimnih profilov zgolj v primerih, ki jih določa veljavna zakonodaja, kot je direktiva o zaščiti žvižgačev.

4.3.8 Kot ukrep glede preglednosti bi bilo treba razmisliti o spletnem sistemu prijave za dostop do interneta ali njegovega dela. Samo identificirani ljudje bi lahko imeli dostop do računov družbenih medijev.

4.3.9 Vse platforme bi morale imeti varna in pregledna pravila za prijavo, da bi lahko imela ena oseba/organizacija/institucija samo en profil.

4.4 *Hibridne grožnje*

4.4.1 Hibridne grožnje postajajo vse bolj izpopolnjene in jih je težje odkriti, saj uporabljajo različne vrste orodij in organizacijskih ukrepov.

4.4.2 Po podatkih hibridne fuzijske celice EU (ustanovljene leta 2016 v okviru ESZD) so največja nevarnost hibridne grožnje iz Rusije, saj so sistematične, dobro financirane in večjega obsega kot grožnje iz drugih držav.

4.4.3 Strateški kompas, ki ga je EU sprejela marca 2022, določa akcijski načrt za krepitev varnostne in obrambne politike EU do leta 2030. Med njegovimi elementi je razvoj nabora orodij za boj proti grožnjam tujega manipuliranja z informacijami in vmešavanja.

4.5 *Učinkovitost boja proti dezinformacijam*

4.5.1 Boj proti dezinformacijam je bistvenega pomena za demokracijo, pravno državo in svobodne volitve.

4.5.2 Vendar obstajajo razlike med javnimi in zasebnimi interesi na tem področju. V tem boju so oboji bistvenega pomena, vendar pa zasebni interesi ne smejo zasenčiti javnih.

4.5.3 Podjetja, ki nudijo spletne storitve, in družbeni mediji imajo že na voljo vsa tehnološka sredstva za boj proti dezinformacijam.

4.5.4 EESO predlaga, naj Komisija in države članice oblikujejo usklajeno strategijo za zaščito svobode izražanja in pravne države ter določijo vire in učinkovite pristope za različne razsežnosti problema.

4.5.5 Za dezinformacije, hibridne grožnje in kibernetsko varnost obstajajo posebni protokol, zaščitni ukrepi in sredstva. Vendar je za učinkovit rezultat potrebna tudi jasna strategija v EU.

4.5.6 Na Finskem so orodja za spodbujanje kritičnega razmišljanja sestavni del izobraževalnega sistema od vrtca do zaključka visokošolskega izobraževanja. To mlade pripravlja na soočanje z dezinformacijami iz vseh virov. Tak sistem bi morali uporabljati po vsej EU.

V Bruslju, 24. aprila 2024

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE